

ברכת היין פוטרת משקין

כתב המחבר (אורח חיים קעד, ב) "יין פוטר כל מיני משקין. הגה: אפילו מברכה ראשונה (הר"י פרק כיצד מברכין וב"י בשם הפוסקים)".

האם צריך קביעות כדי לפטור משקין

וכתב בפסקי תשובות וז"ל: ומקור הדברים בגמ' (שם) "אמר רבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ויין פוטר כל מיני משקין". והנה, לענין פת פוטרת כל מיני מאכל מצינו דלא קיימ"ל בזה כרבי חייא (אלא כהחולקים עליו בגמ' שם), וכמבואר בשו"ע לקמן ריש סי' קע"ז שאין פת פוטר אלא בדומה לו, דהיינו מיני מאכל הבאים (מחמת הסעודה) לצורך שביעה או ללפת הפת (ובזה נפטר גם מדין עיקר וטפל) ולא כל מיני מאכל כדברי רבי חייא, מכל מקום לענין יין פוטר כל מיני משקין הלכתא כרבי חייא, והטעם משום שיש משקה חשוב מאד עד שקובע ברכה לעצמו, ולכן אפילו שותה מעט יין ושלא דרך קביעות, כיון שבירך ברכה חשובה זו וטעם מעט מהיין, כל המשקין בטלים לזה, כן מתבאר עפ"י הפמ"ג (א"א ריש סי' קע"ז) וכן מוכח מהמג"א.

אבל החיי אדם (כלל נ"ה סעי' ה' ובנשמת אדם שם סק"א) שיטה אחרת עמו, וסבירא ליה שדין היין כדין הפת וכשם שבפת קיימ"ל שאינו פוטר שאר מאכלים אלא כשקובע סעודתו על הפת, הוא הדין לענין יין פוטר שאר משקין אינו אלא כשקובע שתייתו על היין.

והמשנ"ב (בביה"ל ד"ה יין) עשה כעין פשרה בין השיטות, וכתב "ומ"מ נראה דאין להקל רק כששתה עכ"פ מלוא לוגמיו שהוא שיעור חשוב דמייבא דעתיה וכו', אבל לא ליהוי טעימת משהו שיעור חשוב שיהיו כל המשקין ששותה אחריו טפלים לו".

הלכה למעשה מתי פוטר יין שאר משקין

והנה, אם כי לענין הלכה מצינו שהרבה אחרונים הסכימו לדברי המג"א והפמ"ג שאין צריך קביעות ואף אין צריך שישתה מלוא לוגמיו כדי לפטור את שאר המשקין (אך בתנאי שהיו המשקין לפניו על השלחן בשעת ברכתו על היין או שעכ"פ היה דעתו עליהם), מ"מ נכון לכתחילה להקפיד לשתות מהיין עכ"פ מלוא לוגמיו ושיהיו המשקין לפניו על השלחן, ואם לא טעם אלא מעט מהיין או שלא היו המשקין לפניו ולא היתה דעתו מפורשת לשתות עוד משקין, ימנע משתיית שאר המשקין א"כ יברך שהכל על מין מאכל (שברכתו שהכל) או ישמע ברכת שהכל מאחר בכוונה לצאת ולהוציא, או יקדים לשתות שאר המשקין לפני טעימתו מהיין.

אך אם לא יוכל בקל לעשות עצות אלו ורוצה לשתות שאר משקין, המקיל בזה יש לו יסודות איתנים על מי לסמוך וכדברי המג"א ודרך החיים ושאר גדולי האחרונים, ולא יברך על המשקין אפילו שתה מהיין טעימה בעלמא. ושמעתי מזקנים ת"ח שכן היה המנהג הפשוט בקרב המוני בית ישראל בדורות הקודמים (לפני שנתפרסם הכרעת הביה"ל בזה) לנהוג כהדרך החיים וסייעתו ולא בירכו שהכל על המשקין כשבירכו על מעט יין קודם לכן, ומצוי הדבר מאד בקידושא רבא דשב"ק שהשומעים קידוש טועמים מעט מין הקידוש, ואפילו אין מברכים בעצמם בופה"ג כי יצאו בברכת המקדש, ששוב נפטרים מלברך שהכל על שאר משקין, וביין קידוש עוד ניתן לצרף סברת הערוה"ש (סעי' ב') שיש בה יותר ענין של קביעות (אם כי יש לחלק בין המקדש, לטועמים מהקידוש, מ"מ

בינת ההלכה

מאת יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

גליון מס' קצד פרשת חוקת תשפ"ג

הפסקי תשובות

תמצית הלכות אקטואליות

על פי השו"ע והמשנה ברורה

לצירופא ודאי מהני, ולכן נהי דלכתחילה נכון שיברך שהכל על מאכל אחר (הערינג וכדו' המצוי בקידושים אלו), או שיעשה אחד מהעצות שכתבנו, מ"מ כשאינן לו בקל תחת ידו אחד מפתרונות אלה יוכל לסמוך על הדרך החיים ודעימיה ושפיר דמי.

האם צריך שהיין יהיה על השולחן

כתב המשנה ברורה מה שפוטר כל מיני משקים - ובלבד שיהיו לפניו על השולחן בשעה שבירך על היין, [דאלו לא היו לפניו בשעת ברכה, אף שהביאו המשקין לפניו בשעה שעמד עדיין היין לפניו לא מהני וצריך לברך עליהם], ויש מקילין אפילו לא היו לפניו, ורק שהיה דעתו עליהם, וכ"ז בשלא קבע עצמו לשתות יין ורק כוס זה בלבד, אבל אם קבע לשתות יין הסכימו כמה אחרונים דפוטר אפילו המשקין שלא היו לפניו בשעת ברכה, כיון שבאו לפניו עכ"פ בעוד שהיין לפניו, [ואם באו לפניו אחר גמר שתיית היין צריך לברך על המשקין כ"כ מהר"מ בנעט בביאורו אם לא שהיה דעתו על המשקין קודם גמר השתייה] ולכתחלה טוב יותר לעולם שיהיו שאר המשקין לפניו בעת ברכתו על היין.

לא שתה כלל יין

ודע שאם קידש על היין והוציא אחרים בברכתו אם לא טעמו מכוס של קידוש ורוצים לשתות שארי משקין אף שהיו לפניהם בשעה שבירך על היין צריכים לברך על המשקין כי הטעם שייך פוטר הוא משום שכל המשקים טפלים לו וכשאינו שותה לא שייך טעם זה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בענין זה:

הטעם שצריך שיהיה היין על השולחן

הטעם שאם לא עשה קביעות צריך שיהיו שאר המשקין על השולחן בשעה שבירך על היין, או עכ"פ שהיה דעתו עליהם בשעה שבירך על היין, אין זה מתנאי יין פוטר כל מיני משקין, אלא הטעם בזה הוא משום דאין ברכה פוטרת אלא אותם דברים שהיו על השולחן בשעה שבירך או שכיון עליהם בהדיא, ועפ"י המבואר בשו"ע סי' ר"ו סעי' ה'.

ואף דבפת פסקינן שפוטרת כל המאכלים אפילו לא היו בשעת ברכת הפת, שאני פת שהוי דרך קביעות סעודה וגם דינה שפוטרת רק בדומה לה דברים הבאים מחמת הסעודה, משא"כ ביין בדליכא קביעות ופוטרת כל המשקין ואפילו אינם טפלים לין, לכן בעינן שיהיו לפניו או עכ"פ דעתו עליהם.

ואם שתה היין דרך קביעות פוטר שאר המשקין אפילו לא היו לפניו בשעת ברכה, כל שבאו אל השולחן כשעדיין היין לפניו - כמבואר במשנ"ב סק"ג (וכעין הא דסי' ר"ו משנ"ב סקכ"ב), ולט"ז והחיי"א (המוזכרים בשעה"צ סק"ז) לא מהני קביעות, דחיישינן דבזה"ל אין קביעות לין ולעולם צריך שיהיו המשקין לפניו בשעת הברכה על היין (אך כאמור אין הדברים אמורים אלא בקביעות לענין דין ד'היסח הדעת', דאין הברכה חלה רק על דברים שלפניו או שדעתו עליהם, דבזה 'קביעות' הוי כדעתו עליהם, ובזה ס"ל לט"ז וחיי"א דאין קביעות בזה"ל, אבל לענין דינא ד'דין פוטר כל מיני משקין' דס"ל לחיי"א דלא אמרינן דין זה אלא בקבע עצמו על היין (וכדלהלן) בזה שייך אף בזה"ל וכדביאר דבריו אם קבע לשתות הרבה ומשך עצמו ביין דפוטר שאר משקין, אלא שצריך שיהיו לפניו בשעת ברכת היין דלענין זה חיישינן לומר שמא אין קביעות לין.